

Notat 13/2010

Marte Hanche-Dalseth

Hvordan gjør verdier og politiske holdninger seg gjeldende i eget forskningsfelt innen minoritets- og migrasjonsforskningen?

MØREFORSKING

HØGSKULEN I VOLDA

Prosjektansvarleg	Møreforsking Volda
Forfattar	Marte Hanche-Dalseth
Ansvarleg utgivar	Møreforsking Volda
ISSN	1891-5973
Distribusjon	http://www.moreforsk.no/volda.htm http://www.hivolda.no/notat

Tilleggskrav til phd-kurs i vitenskapsteori og etikk.
Vitenskapsteoretisk notat. Vestnorsk nettverk – Forskerutdanninga.

© Forfattar/Møreforsking Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Møreforsking Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

Notatserien er for ulike slag publikasjonar av mindre omfang, t.d. forprosjektnotat, foredrag, artikkelutkast o.a. Eit hovudføremål med serien er å stimulere til publisering og fagleg debatt i miljøet. Spreiinga går i hovudsak til fagmiljøet i Volda, til eksterne fagmiljø og personar som forfattar(ar) ønskjer kommentarar frå. Kvar forfattar er ansvarleg for sitt arbeid.

Innledning

Forskning på migrasjon er et særlig utfordrende forskningsfelt da det er svært mye politisk debattert. Innvandring og integrering har i moderne innvandringshistorie reist store politiske diskusjoner om hvordan staten Norge skal håndtere innvandring, og hva det norske samfunnet kan tolerere i møte med flerkulturalitet. Dette gir gjenklang i politiske debatter, politikktutforming og opinionen. Men gir det også gjenklang i forskningen og i forskningsmiljøer?

Som minoritets- og migrasjonsforsker (IMER-forskning)¹ har jeg i møte med andre forskere i feltet blitt møtt med råd om å posisjonere forskningen min. I de velmenende rådene ligger det en påstand om at forskere og forskningsmiljø i mer eller mindre grad anlegger perspektiver, problemstillinger og analyser som er politisk influert. Lar minoritets- og migrasjonsforskere og hele forskningsmiljø sitt innvandringspolitiske standpunkt styre forskningsresultatene sine?

Jeg vil ta utgangspunkt i Sandra Harding sin artikkel "After the Neutrality Ideal: Science, Politics and `Strong Objectivity", og diskutere etiske problemstillinger som hun reiser i tilknytning til mitt forskningsfelt. Problemstillingen er som følger:

Hvordan gjør verdier og politiske holdninger seg gjeldene i eget forskningsfelt innen minoritets- og migrasjonsforskningen?

"After the Neutrality Ideal: Science, Politics and Strong Objectivity"

Et fremtredende ideal i vitenskapen er idealet om hvordan vitenskapelig kunnskap er sikker, objektiv og verdinøytral. Dette idealet er et sentralt element i beslutningsprosesser som leder fram til handlinger, eksempelvis politiske handlinger. I mange situasjoner vil imidlertid den vitenskapelige kunnskapen være heftet med stor usikkerhet. Dette gjelder særlig i situasjoner karakterisert ved ureduserbar kompleksitet², ufullstendig kunnskap og ressurser, samt situasjoner med handlingstvang. En snakker med andre ord her om situasjoner kjennetegnet ved kaos og usikkerhet. Innvandring kan tjene som eksempel på en situasjon kjennetegnet ved kaos og usikkerhet. Innvandringspolitikken er usikker ved at den for eksempel i begrenset grad kan planlegges i forhold til omfanget av asyltilstrømning,

¹ IMER: Internasjonal fellesbetegnelse for forskning på Internasjonal Migrasjon og Etmiske Relasjoner

² Ureduserbar kompleksitet betyr i denne sammenheng komplekse situasjoner hvor en er avhengig av at en rekke faktorer er tilstede for at situasjonen skal kunne håndteres. En har ikke ett uavhengig bedømmelseskriterie som kan kontrollere situasjonen. Eksempelvis vil en ikke kunne håndtere integrasjonsutfordringer av innvandrere med enkelttiltak som norskkurs og arbeidsdeltakelse. Integrering av innvandrere kjennetegnes av en kompleks situasjon som krever en helhetlig politikk og virkemiddelapparat. Utan denne helhetlige tilnærmingen vil en ikke kunne nå målet om integrering.

innvandringsårsaker, og innvandringspolitiske- og integrasjonsutfordringer som følger av dette. Innvandring gir situasjoner som er preget av kaos. Innvandringspolitikken er preget av få muligheter for helhetlig planlegging, og er slik basert på usikre prognoser. Borgerkrigen i det tidligere Jugoslavia er et godt eksempel på hvordan Norge og Europa stod ovenfor en helt ny situasjon med svært mye usikkerhet og kaos i hvordan å håndtere denne typen innvandring. Midlertidig opphold ble den politiske løsningen i en situasjon hvor det var ufullstendig kunnskap og manglende ressurser i håndteringen av denne typen situasjoner. Resultatet ble for Norge en av vår tids største innvandringspolitiske diskusjoner. Krigen varte, og bosnierne ble integrert i norske lokalsamfunn. Barn vokste opp med sterk tilhørighet til Norge, og brått var krigen over og flyktninggruppen med midlertidig opphold skulle returneres. Vern av barn med fokus på menneskerettigheter, samt avgjørelsens manglende samsvar med Norges oppnådde overordnede mål om integrering, var noe av det som veide tungt i den politiske avgjørelsen om innvilget varig opphold for denne flyktninggruppen. Spørsmålet knytter seg altså til hvordan en håndterer slike situasjoner. I denne typen situasjoner er det å ikke foreta seg noe også en handling.

Vitenskapens ideal om vitenskapelig kunnskap som sikker, objektiv og verdinøytral vil kunne begrense handlingsalternativene en har tilgjengelig gjennom eksempelvis en systematisk dreining av hva det forskes på, og mangel på refleksivitet – ”sterk objektivitet”.³ Verdinøytralitet, som objektiv forskning, har røtter fra 1800-tallet med positivismens forsøk på å etablere en pålitelig og sann samfunnskunnskap. Innen positivismen formes forståelsen av samfunnsvitenskap som en aktivitet som er objektiv, verdinøytral og ”frikoblet” samfunnet for øvrig. Denne vitenskapsforståelsen stod sterkt også med det tidlige 1900-tallets logiske positivist og i den tradisjonelle positivismen med Popper i perioden fra 1960-tallet. Hermeneutikkens inntog på 1950-tallet førte til et vitenskapsteoretisk gjennombrudd i forståelsen av verdinøytralitet, som objektivitet, som den eneste pålitelige og sanne vitenskapelig metode.⁴ Med hermeneutikken og dens fortolkningslære ble mennesket som subjektiv fortolker i egen kontekst og forståelsesramme problematisert i henhold til idealet om verdinøytralitet som objektiv forskning. Mennesket påvirkes av sin samfunnskontekst og kulturelle verdier, og vitenskapen kan slik ikke utelukke mennesket og dets kontekst i henhold til den hermeneutiske fortolkningslæren.

Weber kan sies å ha en hermeneutisk orientering i vitenskapsfilosofien, men han mente også at kausalforklaringar har sin plass i samfunnsvitenskapen: virkeligheten må både fortolkes og forklares. Weber var opptatt av vitenskapens forhold til objektivitet og verdier. Webers

³ Karlsen og Strand 2010

⁴ www.uio.no/studier/emner/sv/iss/.../sgo4001introposit.ppt

perspektiv var knyttet til det utgangspunkt at vi mennesker orienterer oss i virkeligheten med å foreta konstante utvalg, og dette utvalget er formet av våre personlige, subjektive synspunkter og verdioppfatninger. Dette gjelder også for forskeren i følge Weber. All form for vitenskapelig virksomhet bygger på subjektive verdier som ikke kan begrunnes vitenskapelig, og Weber er slik i tråd med Hardings forståelse knyttet til det grunnleggende utgangspunktet at forskeren må være bevisst det subjektive grunnlaget som forskningen bygger på. Enhver forsker bør reflektere sine samfunnsmessige verdier og standpunkt i forskningen. Webers forståelse av verdifri vitenskap er hvordan den ikke tar stilling til verdier i menneskers handling. Kravet om å holde vitenskapssfæren og verdifæren adskilt innebærer at det alltid skal være tydelig om man uttaler seg som forsker eller som politisk menneske.⁵

Hardings alternativ går lengre enn Webers, med sterk objektivitet og standpunkt epistemologi som alternativ forståelse av verdinøytralitet som objektiv forskning. Harding forsøker å vise hvordan denne forståelsen og metoden begrenser handlingsalternativene gjennom en systematisk dreining av hva det forskes på, og at dette fører til manglende refleksivitet.⁶ Dette begrunner Harding i at definisjoner av vitenskap og vitenskapelige sannheter endres over tid, og at dette handler om makt. Standpunktteori utfordrer denne forståelsen ved å vise til hvordan metoden kan diskriminere. Standarder for objektivitet finnes i metodelære, og gir definisjoner av hva som betraktes som objektivt og metodisk riktig. Hardings kritikk knyttes til hvordan en slik metode eliminerer sosiale forhold som kjønn, religion og politiske oppfatninger - og gir resultatene verdinøytralitet. Grunnlaget for forskningen synliggjør interesser og verdistandpunkt i følge Harding, og forskere må slik medreflektere de verdimessige forutsetningene og implikasjonene av forskningen - både i startfasen og underveis. Rådende kulturelle verdier i en gitt kontekst avdekkes ikke gjennom en vitenskapelig tilnærming med verdinøytralitet som objektivitet. Oppfatninger og verdier alle deler, utfordres ikke. For Harding er det et hovedpoeng at de fleste som blir rekruttert til forskning innehar en felles forståelse av verdispørsmål, og at denne konsensusen ikke blir utfordret fra andre sosiale ståsteder enn de det tradisjonelt rekrutteres fra. Så hvis alle i et forskningsprosjekt er rasister, finnes det ingen måte å etterprøve om noe er rasistisk, hevder Harding. Makt er med andre ord sentralt i Hardings standpunkt epistemologi gjennom en kritisk teori hvor målet er forskning som utgår fra marginaliserte gruppers liv, og ikke majoritetens interesser. Gjennom standpunkt epistemologi vil ikke majoritetens interesser reproduseres hele tiden i følge Harding.^{7 8}

⁵ <http://www.intermedia.uio.no/ariadne/idehistorie/teori-og-metode/teoretikere/max-weber>

⁶ Refleksivitet som gjenspeiling av virkeligheten, og hvordan ulike kontekster gir ulike forståelser og tolkninger av denne. Refleksivitet som metode for objektivitet knytter seg slik til at forskerens forforståelse av et fenomen må reflekteres og diskuteres i forskningen.

⁷ Karlsen (2010)

⁸ <http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=24446>

Sandra Hardings forskningsartikkel tar opp en rekke problemstillinger knyttet til vitenskapens nøytralitetsideal. Et sentralt tema i artikkelen er vitenskapens nøytralitet belyst opp mot vitenskapens rolle i opprettholdelsen og rettferdiggjøringen av urett. Harding kobler dette problematiserende perspektivet til forskningstema som rase, imperialism og kjønnslikestilling. Harding setter fokus på diskriminerende forskning - hvordan forskning kan bidra til diskriminering og reproduksjon av sosiale ulikheter. Hovedtesen er knyttet til at vitenskapen er styrt av interessene til en dominerende klasse. Dette medfører en opprettholdelse av urett og en ytterligere marginalisering av minoriteter. Harding stiller spørsmål ved *hva nøytral og objektiv vitenskap skal være, hvilke interesser tjener forskningen som følger dette idealet og hvorfor forsker vi på det vi gjør.*

Hardings alternativ knytter seg til hvordan vitenskapen må ta utgangspunkt i marginaliserte gruppers virkelighet i utformingen av forskningen for å kunne maksimere objektivitet. Harding er imot epistemologisk relativisme.⁹ Hun vil grunne forskningen i marginaliserte menneskers objektive liv, og ikke ut fra deres perspektiver, da dette leder tilbake til relativismen. John Stuart Mills forståelse av kvinnefrigjøring, og Karl Marx og Friedrich Engels forståelse av arbeidernes kår er eksempler som Harding knytter til fortolkning av marginaliserte menneskers liv:

...from the perspective of whose lives they began thinking about the class system...¹⁰

Harding retter fokus på hvordan det foregår en politisering av vitenskapen gjennom verdinøytralitet som objektiv forskning, og hvordan denne metodisk virker på (ekstern) vitenskapen og gjennom (intern) vitenskapen. Harding argumenterer for hvordan nøytralitetsidealet avpolitiserer vitenskapen, men søker å vise hvordan en slik avpolitisering bygger på feilaktige forutsetninger. Grunnlaget for, og tolkningen av, forskningen gjennom forskerens og forskningsmiljøenes interesse- og verdistandpunkt avpolitiseres ikke gjennom nøytralitetsidealet. Avpolitisering begrunnet i nøytralitetsidealet er skadelig for vitenskapen og samfunnet i følge Harding, ved at den politiserer vitenskapen på en fordekt måte. Hva en forsker på, hvordan en gjør dette, og hvilke resultater en formidler, kan ikke avpolitiseres

⁹ Wikipedia 2010:

<http://translate.google.no/translate?hl=no&langpair=en%7Cno&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Epistemology>

<http://no.wikipedia.org/wiki/Relativisme>

Epistemologisk relativisme: **Epistemologi** kan oversettes til teori om kunnskap. **Relativisme** er motstand mot tanken om at vitenskapene kan og bør tilstrebe objektivitet. Relativistene mener at det ikke finnes standarder for objektivitet, sannhet eller rasjonalitet som er felles på tvers av forskjellige kulturer og historiske perioder. **Epistemologisk relativisme** refererer ofte til sannhet og *relativisme-læren* om at ingen absolutt sannhet eksisterer, men at sannhet alltid vurderes i forhold til noen bestemt referanseramme, som for eksempel språk eller kultur. Mye av debatten på dette feltet har fokusert på å analysere typer kunnskap og hvordan den forholder seg til relaterte begreper som sannhet, tro, og begrunnelse. Begrepet favner også produksjon av kunnskap, samt skepsis til ulike kunnskap krav

¹⁰Harding 1992:458

gjennom nøytralitetsidealet. Harding gjennomfører en rekke begrepsavklaringer blant annet ved å skille objektivitet fra nøytralitet, og objektivitet fra sterk objektivitet. Harding¹¹ kobler subjektivitet til objektivitet gjennom å vise til hvordan objektive metoder er designet for å identifisere og eliminere sosiale og politiske interesse- og verdistandpunkt som skiller seg internt i et forskningsmiljø. Ved å vise til akkurat det som oppfattes å være objektivitetens sikre beskytter for verdinøytralitet i forskningsmiljøer ved "peer-review/likemannsvurderinger" – feller Harding objektivitet som metode. Det er gjennom en slik forståelse og praksis av verdinøytralitet som objektivitet at en ikke avpolitiserer forskningen. I forskningsmiljø hvor likesinnede forskere uten økonomiske, politiske og kulturelle forskjeller dominerer, vil ikke de grunnleggende forutsetninger være tilstede for å avdekke den dominerende klassens kulturelle interesser og verdier gjennom objektivitet som vitenskapelig krav alene. "Sterk objektivitet" skiller seg slik fra objektivitet ved at flere forståelser av et fenomen blir representert. Harding viser til manglende postkoloniale og feministiske perspektiver i ledende vitenskapelige og sosiale studier tilgjengelig i vitenskapelige tidsskrift, konferanseprogrammer og utdanningstilbud som eksempler på hvordan det eksisterer en sosial orden hvor den dominerende klasse, eller majoriteten, skaper og reproducerer sine interesse- og verdistandpunkter.

Hardings alternativ resulterer til slutt i argumentet for hvordan vitenskapen ikke kan utelukke mennesket (personen) og offentlige verdidebatter. Idealet om "sterk objektivitet" omhandler slik refleksivitet ved at forskerne må medreflektere de verdimeslige forutsetningene og implikasjonene av egen forskning. En vil ved å ta utgangspunkt i marginaliserte menneskers liv og ikke majoritetens interesser, ved standpunktsepistemologi, kunne nærme seg et ideal om "sterk objektivitet". Interesser som utgår fra marginaliserte menneskers perspektiv, vil ikke reproducere majoritetens interesser- og verdistandpunkt. Med dette forkastes det vitenskapelige idealet om sannhet. Harding setter med artikkelen fokus på kjente problemstillinger for forskere knyttet til i synliggjøring av ståsted i forskningen knyttet til eksempelvis sosiale forhold som rase og kjønn. IMER-forskning reiser en del problemstillinger i lys av Hardings artikkel.

Migrasjon som forskningsfelt

Feministisk standpunktteori og multikulturalistiske studier av vitenskap, såkalt standpunktsepistemologi, er utviklet av blant annet Sandra Harding. Vitenskapens kobling til makt, og hvem som har makten til å definere standarden for hva som er viktig og relevant kunnskap, er sentralt i begge disse teoriene. I forlengelsen av dette så ligger det en forståelse av at kunnskap er relativ, og av ulik verdi for ulike mennesker, klasser og grupper, gitt deres sosiale orden ut fra forhold som deres økonomiske, politiske og kulturelle

¹¹ Harding 1992

kontekst. Dette kan knyttes til hvordan vitenskap og kjønnsrett, og vitenskap og majoritets- og minoritetsrett henger sammen.^{12 13}

IMER-forskning er forskning i et felt med høy politisk spenning. Det som i større grad skiller migrasjon fra en del andre velferdsområder, er grunnholdningen til politikkområdet innvandring. Hvordan staten Norge skal håndtere flerkulturalitet er en problemstilling som i større grad har fellestrekk med andre forskningsområder. Holdningen til innvandring og hvordan staten Norge håndterer flerkulturalitet kan i stor grad knyttes til ideologiske skillelinjer som gjenspeiler seg i den klassiske venstre- høyre aksene i politikken. Innenfor politisk filosofi har det vokst fram en omfattende litteratur som på forskjellig vis argumenterer for både relevansen av kulturelle forskjeller i politikk, og måter å ta hensyn til disse ulikhetene på. På mange vis er dette en diskusjon om hva som må tolereres. Men den går også lengre og er en diskusjon om hvorvidt kulturelle forskjeller kan begrunne forskjellsbehandling, for eksempel unntak fra allmenne regler, og hvorvidt minoriteter kan gjøre krav på støtte og beskyttelse for å kunne bevare sin kultur. Hovedposisjonene kan deles i tre, og omfatter multikulturalisme, liberal multikulturalisme og liberalisme. Disse posisjonene har påvirket og hatt betydning for de politiske integrasjonsstrategiene. Multikulturalisme som ideologi og politisk strategi har i større grad dominert venstresidens politikk.

Ut fra Sandra Hardings artikkel er det flere spørsmål som fremstår som sentrale opp mot problemstillingen om hvorvidt politiske holdninger til forskningsfelt og verdinøytralitet er forenlig. Dette knytter seg blant annet til Harding sine argumenter for at; *idealet om verdinøytralitet som objektivitet bidrar til en systematisk dreining av hva det forskes på, og at avpolitiseringen bygger på feil forutsetninger*. Videre argumenterer Harding for; *hvordan vitenskapen ikke kan utelukke mennesket (personen) og offentlige verdidebatter, og hvordan standpunktsepistemologi gir en alternativ posisjon som byr på en rekke ressurser for et ideal om sterk objektivitet*.

Hardings påstand knytter seg til beslutninger og politikk som arbeider for styrking av interesser og agendaer ovenfor "spesielle interessegrupper", og hvordan denne typen politikk "influeres" inn i "ren vitenskap". Dette synliggjøres gjennom bevisste valg og klart formulerte beslutninger og program som angir rammer for hva det kan forskes på, og hvordan forskningen formidles. Dette er eksterne mekanismer som virker som *politisering på vitenskapen*. Politisering av vitenskapen gjør seg også gjeldende *gjennom vitenskapen* med

¹² Harding 1992

¹³ http://books.google.no/books?id=WeTHMEPj1ooC&printsec=frontcover&dq=sandra+harding+1998&source=bl&ots=bZEWlvhwOq&sig=gJt-5q-BewygXHMnhOkpkM9LJEw&hl=no&ei=2hl1TM3EIMqVOP3WqNkG&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CCQQ6AEwAg#v=onepage&q=sandra%20harding%201998&f=false

mindre synlige og bevisste dominerende institusjonelle strukturer, prioriteringer, praksis og språk i vitenskapen.

I følge Harding er det paradoksalt hvordan vitenskapen skal legitimeres gjennom "avpolitisering" hvor en skaper et ideal knyttet til et strengt autoritært vitenskapelig styrt regime. Vitenskapens rasjonale er knyttet til nøytralitetsidealet som avpolitisering av vitenskapen. Harding søker å vise hvordan avpolitiseringsen bygger på feilaktige forutsetninger, og at den er skadelig for vitenskapen og samfunnet. Harding forsøker blant annet å vise dette ved historiske eksempler. Et av eksemplene Harding benytter er nazismens vitenskap hvor avpolitisering av politisk motiverte studier, som rasehygiene, ble forsvart ved et strengt vitenskapelig regime for objektivitet og nøytralitet. I norsk IMER-forskning har enkeltforskere og forskningsmiljø blitt møtt med vitenskapelig og politisk skepsis og mistanke om politisk motivert forskning knyttet til valg av forskningstema, problemstillinger og metode i forskningen på etniske minoriteter. De siste årene har Hege Storhaugs IMER-forskning og forfatterskap vært særlig debattert i lys av politisk motivert forskning. Mye av kritikken har vært rettet mot Storhaugs vitenskapelige metodiske grunnlag knyttet til valg av forskningstema, problemstillinger og utvalg av informanter. Kritikken har vært rettet mot hvordan hun forsøker å skape et falskt bilde av islam og innvandringens konsekvenser, med utgangspunkt i særlig muslimske kvinner. Ikke minst er hennes tosidige rolle som både forsker og forfatter problematisert i henhold til de ulike kravene som stilles til kildebruk i de to fagene. I rollen som journalist eller forfatter kan en vise til kildebeskyttelse, mens rollen som forsker krever at en i større grad må klargjøre og forsvare valg av metode. Storhaugs bok "Tilslørt. Avslørt. Et oppgjør med norsk naivisme"¹⁴ skapte enorm debatt da den ble utgitt i 2007.

Valg av forskningstema, problemstillinger og utvalg av informanter kan angi mulige politiske motiv, som strenge vitenskapelig kriterier for nøytralitet og objektivitet ikke fullt ut kan forsvare innenfor kriteriet for avpolitisert forskning. I forlengelsen av valg av forskningstema kommer spørsmålet om hvorfor vi bør og skal forske på et tema, og hva valg av forskningstema angir slags posisjon og motivasjon for forskeren og forskningsmiljøet.

Harding retter med denne påstanden fokus på helt sentrale og reelle dilemmaer som en står ovenfor på ulike nivåer i vitenskapen. Forholdene mellom politikk, vitenskap og nøytralitet er problematiske etiske dilemmaer i vitenskapen, for forskere og forskningsmiljø. IMER-forskningen er satt i fokus som et forskningsfelt som domineres av mye policy-drevet forskning. En økende politisering av innvandrings- og integreringspolitikken må settes i sammenheng med at Norge, og spesielt de siste 20 årene, hatt en enorm utvikling i

¹⁴ Storhaug, H. (2007): "Tilslørt. Avslørt. Et oppgjør med norsk naivisme". Kagge forlag.

innvandringen til landet. Den politiske styringen og politikutformingen knyttet til migrasjonsfeltet har vært utsatt for stadig nye problemstillinger på kort tid, og dette gjenspeiler seg i politikken, i forskningen og i politiske styringsredskaper. Kunnskapen og forskningen i migrasjonsfeltet er i stor grad et resultat av myndighetenes ønske om utredning av politikkområder og tiltak.¹⁵ Konsekvensen av dette har blant annet resultert i en forsømmelse av begreps- og teoriutviklingen i en periode hvor myndighetene har hatt behov for resultat anvendelse i en kortsiktig horisont.¹⁶

I forlengelsen av dette kan en se Hardings påstand om hvordan verdinøytralitet som objektivitet bidrar til en dreining av hva det forskes på gjennom ytre mekanismer som virker på vitenskapen.

Harding argumenterer for hvordan vitenskapen ikke kan utelukke menneskene og offentlige verdidebatter. Jeg slutter meg til at det er naturlig at forskningen reflekterer utfordringer og behov i samfunnet. Forskning foregår ikke i et vakuum isolert fra samfunnet. Menneskene som forsker, og institusjonene som forskerne er en del av, er produkter av samtiden. Gjennom mye av den oppdragsbaserte IMER-forskningen som utlyses i hovedsak av departement, direktorat og statlige forvaltningsorgan, er forskere redusert til gjennomførere av oppdragsgiveres rådende politiske verdi- og interessestandpunkt for hva som er viktig og relevant kunnskap. Max Weber er blant de som mente at all samfunnsforskning er verdirelatert, og at det er samfunnsmessige verdier som i stor grad bestemmer hva det er interessant og relevant å forske på. Når verdiene forandrer seg, kommer det nye problemer på forskningens dagsorden.¹⁷ Slik blir vitenskapen et produkt influert av rådende samfunnstrekk i tiden. Som en konsekvens av samfunnsutviklingen står vi også ovenfor en stadig mer politisert forskning gjennom de ytre institusjonelle rammene som styrer forskningens vilkår. Det vitenskapelige spørsmålet knytter seg imidlertid til om Hardings alternativ med "sterk objektivitet" som refleksivitet er svaret på denne utfordringen?

Som et debattert politikkområde er IMER-forskning blitt gjenstand for politisk korrekthet i forhold til tema som settes på forskernes dagsorden – en politisering av vitenskapen som virker innenfra. I håndteringen av flerkulturelle problemstillinger er forskere tilbakeholdne med hvilke tema som det rettes fokus på i frykt for å bli "tatt til inntekt for" perspektiver som er politisk influert. At forskning kan misbrukes eller tas til inntekt for politisk ståsted

¹⁵ Brekke m. fl. 2010

Gullestad 2002

Berg og Valenta 2008

¹⁶ Castles 2003

¹⁷ Grimen 2000:281

bidrar til at forskere er forbeholdne. Dette har ført til en del tabuområder i forskningen. I forlengelsen av dette kan en diskutere om dette er fordelaktig for minoritetene og kunnskapsutviklingen, og om omfanget av tabuområder i forskningen kunne vært redusert med større vitenskapelig bruk av "sterk objektivitet" og standpunktepistemologi?

Forskning på eksempelvis en innvandrergruppe sin holdning til kvinnemishandling, kan i et slikt perspektiv få to utfall: a) bidra til å generalisere og /eller stigmatisere en innvandrergruppe, eller b) bidra til å forstå mer om hva det er som danner disse holdningene, som i det videre kan gi en mer treffsikker politikkkutforming. I frykt for å bli "tatt til inntekt" for førstnevnte, konstrueres det en del tabuområder i forskningen. Innvandrere sin bruk av velferdstjenester, og innvandringens påvirkning på den norske velferdsmodellen, var lenge et tabubelagt forskningsområde. "Innvandringsregnskap" og "flyktningregnskap" har vært et forskningsfelt forskere ikke vil røre ved. Her kan en stille spørsmål med hvilke antakelser som ligger til grunn for denne holdningen. Det er nærliggende å tro at forskere ikke vil bidra til å stigmatisere innvandrere eller innvandrergupper i en negativt fokusert mediedebatt. Det er imidlertid grunn til å stille spørsmålstegn ved om unnlattelsen av forskning på dette området er knyttet til en bred antakelse blant forskere om at innvandrere er en belastning for velferdsstaten, heller enn en antakelse om at innvandrere representerer ressurser for staten Norge.

Slike unnlattelsessynder kan bli dyrekjøpte bjørnetjenester for både innvandrere, nordmenn og staten Norge. I dette argumentet ligger det ikke at all forskning er god forskning, eller at forskere ikke bør styre bort fra politisk motivert forskning. I henhold til eksempelvis diskrimineringsvern for utsatte grupper, har forskere et ansvar for hvordan forskningen formidles. Men i tråd med Hardings argumentasjon for "sterk objektivitet" og "standpunktepistemologi", tror jeg at utvikling av vitenskapelige løsninger gjennom er et bedre alternativ enn tabubelagte forskningsområder. Innen IMER-forskning vil større bevissthet, diskusjon, klargjøring og begrunnelse i valg av begrepsbruk være et lite, men viktig, steg i denne retningen. Hvordan sentrale begreper empirisk operasjonaliseres i forskningen vil kunne være en indikator på det teori- og begrepsapparatet som er styrende for kunnskapsgrunnlaget til forskningen. Manglende og ulik definering og begrunnelse i bruken av begreper gjør forskningen på sosiale fenomener uklar og unyansert. Metodisk og analytisk er dette et problem for forskningsfeltet og samfunnsvitenskapen. Det er mulig at standpunktepistemologi i denne sammenheng kan tilby noen verktøy for økt bevissthet og refleksjon rundt forskernes posisjon i forhold til forskningsperspektiv og informantgruppen. Jeg stiller som Harding spørsmålstegn ved om vi oppnår nøytral forskning ved at forskerne forsøker å forvandle seg til nøytrale formidlere. Kanskje kan en alternativt klargjøre eget ståsted som forsker og underlegge det like kritiske vitenskapelige krav som andre deler av forskningsprosjektet? Harding fremhever dette som et av kravene til "sterk objektivitet";

Strong objectivity requires that the subject of knowledge be placed on the same critical

*causal plane as the objects of knowledge. Thus strong objectivity requires what we can think of as "strong reflexivity"...*¹⁸

Hardings ambisjon for standpunktteorien er blant annet synliggjøring av maktstrukturer og maktbalanse, knyttet til forholdet mellom forskere som majoritet og innvandrere som minoritet. En kritisk vitenskap bør ifølge Harding ta utgangspunkt i de undertyktes situasjon og ståsted. Som majoritet vil en ovenfor en minoritetsgruppe eller minoritetsbefolkning ha mer makt og innflytelse. Jeg stiller meg spørsmålet: "Er det i det hele tatt mulig å unngå en etnosentrisk tilnærming når jeg bruker innvandrere som informanter?" Og: "forutsetter ikke en slik objektiv forståelse av innvandrere nettopp ufullstendighet og fortolkning, og dermed et mangfold av epistemologiske perspektiver?" I forlengelsen av disse spørsmålene kan en diskutere hvorvidt innvandrere som en svært sammensatt og mangfoldig men marginalisert gruppe innehar et annet og felles kunnskapsgrunnlag og perspektiver, og hvorvidt forskere som tar utgangspunkt i marginaliserte menneskers objektive virkelighet skiller seg fra de vitenskapelige krav og etiske retningslinjer som styrer den enkelte forsker og forskningsmiljø? En kan her stille spørsmål ved hva som gir en gruppe fellestrekk som minoritet, og i hvilken grad en innvandrer er representativ for *alle* innvandrere i kraft av å være innvandrer. Hvordan skal en tilfelle avgrense denne representativiteten som en har som minoritet og marginalisert gruppe? Hvis vi også tenker inn marginaliserte grupper blant innvandrerne blir dette mer komplisert. Vil ikke marginaliserte grupper i forhold til storsamfunnet kunne skjule de reelt marginaliserte? Og i hvilken grad er da de enkelte innvandrere mer objektive enn forskerne? Her er mange problematiske aspekter i Hardings alternativ.

Som metodisk verktøy finner jeg problematiseringene og det vitenskapelige alternativet til Harding viktig og interessant. Anerkjennelsen av maktstrukturer i de ytre rammene og vilkårene som styrer forskningen, og de perspektiver og relasjoner som virker gjennom forskningen, bør vi ha et bevisst forhold til. Fornektelse av forskningens rolle i å skape og opprettholde maktstrukturer i samfunnet opplever jeg som fornektende, og en *forståelse skapt av og i et majoritetsperspektiv*. Hvilke forskningsområder og perspektiver som defineres og tildeles støtte fra Norges Forskningsråd eller fra ulike oppdragsgivere i oppdragsforskningen, kan tjene som gode eksempler på hvilke maktstrukturer som definerer og betjener grunnlaget for norsk forskning og politikktutforming gjennom vitenskapspolitikk påført utenfra.

Det foreligger få tilgjengelige strategier og strenge nok vitenskapelige krav for å belyse politiserende aspekter ved forskningen ut over kravene til nøytralitet og objektivitet. Makten

¹⁸http://books.google.no/books?id=SOoU4ooEF1MC&pg=PA127&lpg=PA127&dq=sandra+harding+2004&source=bl&ots=CkGuOqmTZw&sig=9YobsCi0b3uE7iVPOXstFHmTCIs&hl=no&ei=Xhd1TKGSK8OsOLjnsbcG&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CCQ6AEwAw#v=onepage&q=sandra%20harding%202004&f=false

til å definere, eksempelvis gjennom klassifikasjonssystemer, er et eksempel på hvordan forskningen er med på å opprettholde strukturer i samfunnet. Inntil nylig var *norskfødte av innvandrere* omtalt som *andregenerasjonsinnvandrere* i Statistisk Sentralbyrås (SSB) forskning og statistikkutforming. Her ser vi hvordan klassifikasjonssystemer og betegnelser skaper sosiale realiteter. Samfunnets og forskningens behov for å måle hvordan norskfødte barn av innvandrere "greier seg i samfunnet" er tillagt større vekt enn disse barnas behov og rett til å føle seg som fullverdige nordmenn. Historien er full av slike eksempler. Store deler av IMER-forskningen lider under manglende definering, operasjonalisering og begrunnelser for valg av betegnelser, begreps- og klassifikasjonsbruk. Dette er et problem på mange områder i samfunnsforskningen. I forhold til migrasjon er integreringsbegrepet et mangfoldig og mye benyttet begrep, og som lider under ovenfor nevnte problem. Her ligger et stort forbedringspotensial i å belyse politiserende aspekter ved forskningen, og vitenskapelige metodiske grep som kan bidra til å avpolitiserer forskningen i større grad enn i dag.

Jeg er imidlertid mer usikker på i hvilken grad Hardings standpunkt epistemologi representerer et overordnet og selvstendig teoretisk alternativ som jeg uten forbehold støtter meg til. Jeg har imidlertid tro på at forskere i større grad kan innta et "nedenfra og opp"/"bottom-up" perspektiv i forskningsdesignene, hvor marginaliserte menneskers objektive virkelighet i større grad er retningsgivende for prosjekters utforming. "Sterk objektivitet" og standpunkt epistemologi representerer metodiske forskningsverktøy som jeg mener kan bidra til økt mangfold i forskningsperspektiver, og slik et bredere kunnskapsgrunnlag for politikktutforming. Jeg er imidlertid kritisk til ideen om at "sterk objektivitet" og standpunkt epistemologi gir et kunnskapsgrunnlag kvalitativt forskjellig fra forskningsprosjekter styrt av rådende vitenskapelig kriterier for objektivitet og nøytralitet. Hardings alternativ representerer imidlertid en viktig stemme i å fremme underkommuniserte problemstillinger i forskningen. Det er et faktum at det i for liten grad er problematiseringer omkring rammene, grunnlaget og perspektivene som styrer forskningen – ytre og indre sett. Det er nærliggende å tro at det er en maktubalanse i forholdet mellom majoritet og minoritet knyttet til hvorfor dette ikke i større grad er problematisert. En kan da kanskje stille spørsmålstegn ved om denne maktbalansen er nødvendig for opprettholdelsen av statens og majoritetens interesser, og si: "Hva skjer når de marginaliserte tar makten?"¹⁹

¹⁹ Karlsen og Strand 2010

Referanser

Berg, B. og Valenta, M. (2008): *Flukt, eksil og flyktningers sosiale integrasjon*. Kunnskapsoversikt. Oslo: Norges Forskningsråd

Brekke, J-P., Bakken, A., Aarset M. Five, Lidén, H., Andenæs, K. (2010) *Innvandring og flukt til Norge. En kunnskapsgjennomgang 1990-2009*. ISF Rapport (2010:002). Oslo: Institutt for samfunnsforskning

Castles, S. (2003): *Towards a sociology of forced migration and social transformation*. *Sociology*, 37 (1):13-34

Grimen, H. (2003): *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget. 1. utgave: 2000. 2. utgave: 2003

Gullestad, M. (2002): *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget

Harding, S. (1992): *After the Neutrality Ideal: Science, Politics and "Strong Objectivity"*. *Social Research*, 59 (3):567-587, i: "Vitenskapsteori med etikk. Litteraturkompendium 1 2010". Vestnorsk nettverk - Forskerutdanninga

Karlsen, Jan R. (2010): *"Hva er vitenskapsteori. Oppsummeringsforedrag"*. Vestnorsk nettverk – Forskerutdanninga. Solstrand: 06.05.2010

Karlsen, J. Reinert og Strand, R. (2010): Forelesningsnotater. *Etikk og ufullstendighet. Usikkerhet, nøytralitet og handling*. Seminar 2. Vestnorsk nettverk – Forskerutdanninga